

بررسی رابطه عوامل بخش بانکی و ساختار بازار بر سودآوری بانکهای تجاری در ایران

شهرام حافظی^۱، غلامعلی تاجبخش^۲

^۱ دکترای تخصصی مدیریت دولتی (استادیار)، گروه مدیریت دولتی واحد کازرون، دانشگاه آزاد اسلامی، کازرون، ایران

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد، مدیریت مالی، گروه مدیریت، واحد کازرون، دانشگاه آزاد اسلامی، کازرون، ایران

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی رابطه عوامل بخش بانکی و ساختار بازار بر سودآوری بانکهای تجاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۹۶-۱۳۸۵ می باشد. جهت تحقق بخشیدن به اهداف تحقیق، اطلاعات لازم برای آزمونهای فرضها با استفاده از نرم افزار تدبیر، صحرا، کتابخانه بورس همچنین اطلاعات موجود و سایر بانکهای اطلاعاتی جمع آوری گردیده و در نهایت ۱۲ بانک به عنوان نمونه انتخاب شدند. اطلاعات جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار اکسل Excel پردازش شده، سپس محاسبات و تشریح روشهای آماری با استفاده از تکنیک خودرگرسیون پانل و نرم افزار Eviews انجام گردید. نتایج نشان داد که کفایت سرمایه تاثیری معنی دار و مثبت بر سودآوری بانکهای تجاری دارد. همچنین، یافته های به دست آمده از برآورد مدل رگرسیونی نشان داد که متغیرهای کیفیت دارایی بانک، نسبت نقدینگی و تنوع درآمدی بانک تاثیر معناداری بر سودآوری بانک های تجاری دارند و متغیر کارایی هزینه عملیاتی بانک بر سودآوری بانک های تجاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر معنی داری ندارد. بر اساس نتایج به دست آمده تمرکز بازار تاثیر منفی و معناداری بر سودآوری بانک های تجاری ایران دارد.

واژه های کلیدی: عوامل بخش بانکی، ساختار بازار، سودآوری، بانک های تجاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

مقدمه

اهمیت بانکها در کشورهای در حال توسعه به دلیل اینکه، بازارهای مالی معمولاً توسعه نیافته و اغلب سپرده‌های اصلی پسانداز اقتصادی هستند و بانکها تنها منبع اصلی مالی برای اکثریت شرکتها می‌باشند بیشتر قابل توجه است. جنبه‌های بسیاری از عملکرد بانکهای تجاری وجود دارد که می‌تواند مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. در سطح خرد، سودآوری شرط لازم و ضروری برای موسسه رقابتی بانکی و ارزان‌ترین منبع بودجه است. این صرفاً یک نتیجه نیست، بلکه یک ضرورت برای موفقیت بانکداری در دوره رقابت رو به رشد در بازارهای مالی است. از این رو هدف اصلی هر مدیریت بانکی، به حداکثر رساندن سود، به عنوان یک الزام ضروری برای انجام کسب و کار است. در سطح کلان، یک بخش بانکی و سودآور بهتر قادر به تحمل شوکهای منفی و کمک به ثبات سیستم مالی است. سود بانکی منبع مهمی از سرمایه به‌ویژه اگر سرمایه‌گذاری مجدد در کسب و کار باشد را فراهم می‌نماید. این امر منجر به بانکهای امن منجر می‌شود و سود بالا می‌تواند ثبات مالی را افزایش دهد (فلامینی و همکاران^۱، ۲۰۰۹). با این حال، سودآوری زیاد لزوماً خوب نیست. سودآوری بالا می‌تواند نشان‌دهنده توان بازار به ویژه در بانکهای بزرگ باشد، به طوری که این امر می‌تواند واسطه‌گری مالی را مختل کند زیرا بانکها قدرت بازار قوی را در اختیار دارند ممکن است بازدههای کمتری به سپرده‌ها ارائه دهند اما نرخ بهره وامها را افزایش می‌دهند. سودآوری بسیار پایین، به نوبه خود ممکن است عوامل خصوصی (سپرده گذاران و سهامداران) را از اجرای فعالیتهای بانکی دلسرد کند که منجر به عدم جذب سرمایه کافی برای بهره‌برداری از سرمایه می‌شود. علاوه بر این، این امر می‌تواند به این معنا باشد که صرفه‌جویی بانکها با توجه به هزینه‌های مربوط به رشد اقتصادی پایدار، یک صرفه‌جویی ضعیف می‌باشد (گارسیا و همکارانش^۲، ۲۰۰۷). بنابراین در این مقاله به بررسی رابطه عوامل بخش بانکی و ساختار بازار بر سودآوری بانکهای تجاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته ایم.

بیان مسئله

رشد و شکوفایی یا رکود ساختار اقتصادی کشورها با طرز کار مؤسسات بانکی ارتباط نزدیک دارد. نظام بانکی، خدماتی عرضه می‌کند که بدون آن نظام اقتصادی کشور از حرکت بازمی‌ماند. سرمایه موجود در بانکها منبع اصلی خرید محصولات و خدمات و وامهای اعطایی آنها، منبع ایجاد اعتبار برای تمامی واحدهای اقتصادی مانند خانواده‌ها، مشاغل، شرکتها و دولت است. بنابراین فعالیت بهینه بانکها برای فعالیتهای مختلف اقتصادی کشور بسیار مهم است (احمدزاده فرد و همکاران، ۱۳۹۲). بانکهای تجاری مؤسسات مالی هستند که وجوه را کد مردم را جذب کرده و به تجار و سایر متقاضیان تسهیلات مالی می‌دهند. در واقع با عملیات خود موجب انتقال منابع مالی از اشخاصی که به علل مختلف از جمله دانش و تخصص کم، ناکافی بودن سرمایه و ترس از ریسک سرمایه‌گذاری و... نمی‌خواهند و یا نمی‌توانند در فعالیت اقتصادی مشارکت نمایند به اشخاصی که برای سرمایه‌گذاری به منابع مالی نیاز دارند فراهم ساخته و در این رهگذر به جریان رشد اقتصادی کشور کمک می‌کنند. شبکه بانکی کشور با توجه به نقش مؤثر و مهمی که امروزه پول، بانک و بانکداری در رشد اقتصادی و اجتماعی جوامع ایفا می‌نماید در زمینه رسیدن به هدفهای کشور، وظیفه بسیار بزرگی را بر عهده دارد و باید بکوشد که به نحوی مؤثر و ثمربخش در تحقق آرمانهای جمهوری اسلامی ایران بیش از پیش سهیم باشد.

بسیاری از مطالعات، تابع سود بانکهای تجاری را معرفی کرده‌اند تا از عوامل کلیدی که در سود بانکی تفاوت ایجاد می‌کنند، روشن شوند. چنین مطالعاتی به‌ویژه با توجه به اندازه‌گیری متغیرها و نتایج گزارش شده، بدون ابهام نیستند. بنابراین، توافق عمومی وجود دارد که سودآوری بانک تابعی از عوامل داخلی و خارجی است. کوچ^۳ (۱۹۹۵) مشاهده کرد که تفاوت‌های عملکردی بین بانکها، نشان‌دهنده تفاوت در فلسفه مدیریت و تفاوت در بازار است. آثانتاسوگلو و همکاران (۲۰۰۶) استدلال

^۱ _ Flaminio et al.

^۲ _ Garcia et al.

^۳ _ Koch

کردند که سودآوری تابعی از عوامل داخلی است که عمدتاً تحت تأثیر تصمیمات مدیریتی و اهداف سیاسی مانند سطح نقدینگی، سیاست تأمین، کفایت سرمایه، مدیریت هزینه و اندازه بانک و عوامل خارجی مرتبط با عوامل ساختاری صنعتی مانند مالکیت، تمرکز بازار و توسعه بازار و سایر عوامل اقتصادی هستند. اگرچه اکثر مطالعات در مورد سودآوری بانک بر اساس کشورهای توسعه یافته به ویژه آمریکا و اروپا هستند، اما برخی مطالعات متمرکز بر کشورهای در حال توسعه مانند ناسیور^۴ (۲۰۰۳) و فلامینی و همکاران^۵ (۲۰۰۹) نیز از متغیرهای مشابه برای مطالعه عوامل مؤثر بر سودآوری بانک استفاده کرده‌اند. امروزه گسترش بازارهای جهانی و افزایش رقابت در بازارهای خدمات مالی، سودآوری صنعت بانکداری را به طور قابل توجهی تحت تأثیر قرار داده است. با توجه به این که سودآوری یکی از کارکردهای مهم بانک‌ها به عنوان واسطه مالی می‌باشد و از آنجائی که یک بانک سودآور توان بیشتری برای مقابله با شوک‌های منفی بازار را دارد است، لذا توجه به شاخص سودآوری به عنوان یکی از شاخص‌های ارزیابی عملکرد در بانک‌ها و اهمیت نقش آن در تصمیمات مرتبط با نحوه تجهیز منابع، تأمین مالی و همچنین چگونگی تخصیص منابع، ضروری است؛ بنابراین بانک‌ها بایستی با بررسی عوامل مرتبط با سودآوری خود موجبات افزایش توان رقابت پذیری و سازگاری با تغییرات محیط اقتصاد کلان را فراهم آورند (رستمی، ۱۳۹۰).

هدف کلی این مطالعه بررسی رابطه عوامل بخش بانکی و ساختار بازار بر سودآوری بانکهای تجاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

در دنیای پیچیده تجارت و بازرگانی انباشت سرمایه از ارکان اساسی ساماندهی، تصمیم گیری و برنامه ریزی اقتصاد کلان جامعه محسوب می شود. بانک ها نیز به نوبه خود از ابزارهای مهم انباشت سرمایه به شمار می روند. اقدام بانکها در جمع آوری سپرده ها و به جریان انداختن آن در فعالیتهای اقتصادی سبب انتقال سرمایه از یک گروه غیر فعال (سپرده گذاران) به گروه دیگر که در امر اشتغال فعالیت دارند، می شود و بانکها واسطه و عامل بین این دو گروه هستند. جذب چنین سپرده هایی، نیازمند اتخاذ شیوه و روشهای خاص خود هستند. به تعبیر دیگر عواملی در جذب سپرده ها موثرند که تا حد امکان باید از آنها بهره گرفت. هر اقتصاد پولی دارای اهمیت بانکها در کشورهای در حال توسعه به دلیل اینکه، بازارهای مالی معمولاً توسعه نیافته و اغلب سپرده های اصلی پس انداز اقتصادی هستند و بانکها تنها منبع اصلی مالی برای اکثریت شرکتها می باشند بیشتر قابل توجه است. جنبه های بسیاری از عملکرد بانکهای تجاری وجود دارد که می تواند مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. در سطح خرد، سودآوری شرط لازم و ضروری برای موسسه رقابتی بانکی و ارزان ترین منبع بودجه است. این صرفاً یک نتیجه نیست، بلکه یک ضرورت برای موفقیت بانکداری در دوره رقابت رو به رشد در بازارهای مالی است. از این رو هدف اصلی هر مدیریت بانکی، به حداکثر رساندن سود، به عنوان یک الزام ضروری برای انجام کسب و کار است. در سطح کلان، یک بخش بانکی و سودآور بهتر قادر به تحمل شوک های منفی و کمک به ثبات سیستم مالی است. سود بانکی منبع مهمی از سرمایه به ویژه اگر سرمایه گذاری مجدد در کسب و کار باشد را فراهم می نماید. این امر منجر به بانک های امن منجر می شود و سود بالا می تواند ثبات مالی را افزایش دهد (مهرآرا و همکاران، ۱۳۹۵). با این حال، سودآوری زیاد لزوماً خوب نیست. سودآوری بالا می تواند نشان دهنده توان بازار به ویژه در بانک های بزرگ باشد، به طوری که این امر می تواند واسطه گری مالی را مختل کند زیرا بانکها قدرت بازار قوی را در اختیار دارند ممکن است بازده های کمتری به سپرده ها ارائه دهند اما نرخ بهره وامها را افزایش می دهند. سودآوری بسیار پایین، به نوبه خود ممکن است عوامل خصوصی (سپرده گذاران و سهامداران) را از اجرای فعالیتهای بانکی دلسرد کند که منجر

۴ _ Naceur

۵ _ Flamini et al

به عدم جذب سرمایه کافی برای بهره برداری از سرمایه می‌شود. علاوه بر این، این امر می‌تواند به این معنا باشد که صرفه‌جویی بانک‌ها با توجه به هزینه‌های مربوط به رشد اقتصادی پایدار، یک صرفه‌جویی ضعیف می‌باشد (گارسیا و همکارانش، ۲۰۰۷).

پیشینه تحقیقات

الف) پیشینه داخلی

انصاری و کمال‌الدینی (۱۳۹۷)، تحقیقی با عنوان بررسی نقش کفایت سرمایه بر سودآوری بانکهای خصوصی انجام دادند. نتایج نشان داد بین نسبت کفایت سرمایه و رفتار اعتباری بانک، رابطه منفی و معنی‌دار وجود دارد. نسبت کفایت سرمایه، بیشترین ضریب را در همه مدل‌ها در مقایسه با سایر متغیرهای ویژه بانکدار دو در نتیجه بیشترین اثرگذاری را بر روی رفتار اعتباری بانک‌ها در مقایسه با سایر متغیرهای داخلی بانک دارد. با توجه به نتایج تخمین در مدل اصلی، به ازای یک واحد افزایش در نسبت کفایت سرمایه، نسبت مانده تسهیلات اعطایی به دارایی‌های بانک ۰٫۲ واحد کاهش می‌یابد. به نظر می‌رسد علت منفی بودن این رابطه این است که بانک‌ها برای افزایش نسبت کفایت سرمایه، به جای سرمایه‌سازی و افزایش سرمایه پایه راه کاهش دارایی‌های ریسکی را انتخاب کرده‌اند.

نبی‌زاده (۱۳۹۷)، تحقیقی با عنوان بررسی ارتباط بین ساختار بازار، انتخاب استراتژیک و عملکرد مالی بانک انجام داد. جامعه آماری این تحقیق شامل بانکهای تجاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشند. جامعه تحقیق برای متغیر کارایی هزینه شامل مدیران و کارشناسان این بانک‌ها در شهر تهران می‌باشد که حدوداً ۴۰۰۰ نفر می‌باشند. روش نمونه‌گیری در این تحقیق برای جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه از نوع تصادفی طبقه‌بندی شده می‌باشد. از طریق فرمول کوکران حجم نمونه ۳۵۰ نفر برآورد می‌شود. نتایج بدست آمده از تحقیق نشان داد: تمرکز بازار بر ایجاد سرمایه، تمرکز بازار بر ریسک اعتباری، تمرکز بازار بر کارایی، تمرکز بازار بر تنوع، تمرکز بازار بر سودآوری، ایجاد سرمایه بر سهم بازار، ریسک اعتباری بر سهم بازار، کارایی هزینه بر سهم بازار، سهم بازار بر سودآوری، انتخاب استراتژیک در رابطه بین تمرکز بازار و سهم بازار تأثیر معناداری دارد.

پورحکاک (۱۳۹۵)، تأثیر ریسک‌های محیطی اقتصاد و فاکتورهای عملکردی بانک بر سودآوری شعب منتخب بانک ملی استان یزد را مورد بررسی قرار داد. بانک‌ها نهادهای مالی هستند که دارایی‌ها را از منابع گوناگون جمع‌آوری می‌کنند. از این رو بانک‌ها شریان حیاتی هر کشور محسوب می‌شوند. بانک‌ها برای ربودن گوی سبقت از یکدیگر در جهت افزایش سهم بازار و سودآوری به دنبال استفاده از انواع روش‌های بهبود عملکرد در جذب مشتریان هستند، در این میان ارزیابی عملکرد بانک‌ها از اهمیت خاصی برخوردار است و به یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های مدیران بانک‌ها تبدیل شده است. بنابراین در این تحقیق به بررسی تأثیر ریسک‌های محیطی اقتصاد و فاکتورهای عملکردی بانک بر سودآوری شعب منتخب بانک ملی استان یزد با استفاده از داده‌های ترکیبی بین سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۸ برای ۲۲ شعب منتخب پرداخته شده است. نتایج تحقیق نشان داد که فاکتورهای عملکردی سپرده‌ها رابطه منفی و معنادار و تسهیلات رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و ریسک‌های محیطی، نرخ ارز رابطه مثبت و معنی‌داری و نرخ تورم، قیمت طلا رابطه منفی و معنی‌داری بر سودآوری شعب منتخب بانک ملی استان یزد وجود دارد.

فرامرزی پارسا و صدری (۱۳۹۵)، تحقیقی با عنوان رابطه مدیریت نقدینگی با سودآوری بانک‌های تجاری (مورد مطالعه بانک پاسارگاد)، انجام دادند. در این مطالعه رابطه بین مدیریت نقدینگی از یک طرف و سودآوری بانکهای تجاری از طرف دیگر مورد بررسی و بحث قرار گرفت. مورد مطالعه این پژوهش بانک پاسارگاد بوده است که برای انجام آن داده‌های بازه‌ی زمانی ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ با روش مقطعی گردآوری شده و با روش رگرسیون فرضیه پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج به دست آمده نشان داد که مدیریت نقدینگی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر سودآوری بانک پاسارگاد دارند.

^۶ _ Garcia et al

نجفی شریعت زاده و همکاران (۱۳۹۵)، در این مطالعه مؤلفه‌های مؤثر بر سودآوری بانک‌های تجاری ایران طی دوره زمانی ۹۲-۱۳۸۸ الگوسازی و موردبررسی قرار گرفته است. قلمرو تحقیق حاضر شامل ۸ بانک تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران شامل بانک‌های اقتصاد نوین، پارسیان، کارآفرین، پاسارگاد، ملت، تجارت، صادرات و سینا است. همچنین در این مطالعه جهت رسیدن به اهداف موردنظر از الگوی پنل ARDL استفاده شده است. نتایج حاصل از مطالعه حاضر نشان می‌دهد که متغیرهای نسبت حقوق صاحبان سهام به دارائی‌ها، نسبت تسهیلات به دارائی‌ها، اندازه و تورم بر سودآوری بانک‌های تجاری ایران اثر مثبت و مستقیم دارند. به طوری که با افزایش و بهبود این متغیرها طی دوره کوتاه‌مدت و بلندمدت، سودآوری بانک‌های تجاری افزایش می‌یابد. با این وجود اثر متغیر ریسک اعتباری بر شاخص سودآوری بانک‌های تجاری ایران منفی و معکوس است. به طوری که با افزایش متغیر فوق در دوره کوتاه‌مدت و بلندمدت، سودآوری بانک‌های تجاری کاهش می‌یابد. درنهایت نتایج مطالعه بیان‌گر آن است که سرعت تعدیل به سمت تعادل بلندمدت در این الگو نسبتاً به کندی صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر اگر به علت هرگونه شوکی در اقتصاد الگو از تعادل اولیه خارج گردد، زمانی به اندازه دو دوره لازم است تا عدم تعادل کوتاه‌مدت تصحیح گردد و مدل به تعادل اولیه بلندمدت بازگردد.

ملاحسن پور (۱۳۹۴)، تحقیقی با عنوان تاثیر سیاست‌های پولی و مالی و ساختار بازار بر توسعه مالی بازار سهام، انجام داد. نتایج تحقیق نشان داد که در کوتاه مدت و بلندمدت نقدینگی دارای اثر منفی و معنی دار بر شاخص توسعه مالی بازار سهام است. با توجه به ماهیت نفتی اقتصاد ایران و وجود بی نظمی های پولی و وابستگی شدید آن به عملکرد دولت، اثر منفی این سیاست بر توسعه مالی بازار سهام دور از انتظار نیست. نرخ دلار در بازار آزاد و اولین وقفه متغیر ساختار بازار نیز دارای اثر مثبت و معنی دار هستند. مخارج دولت و شاخص بهای مسکن نیز در این دوره اثر معنی دار بر توسعه مالی بازار سهام ندارند. ضریب تصحیح خطای برآوردی نیز نشان می‌دهد انحرافات و عدم تعادل ها در توسعه مالی بازار سهام با سرعت کمی به سمت تعادل بلند مدت حرکت می‌کند.

رستگار ابرقویی و همکاران (۱۳۹۲) به منظور بررسی اثرات تورم بر سودآوری بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، اطلاعات ۱۰ بانک طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۰ انتخاب نمودند. متغیر وابسته در مدل سودآوری می‌باشد که محققین، بازده دارایی را برای اندازه‌گیری آن برگزیدند. متغیر توضیحی نیز گزیده‌ای از عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر سودآوری شامل نقدینگی، ریسک اعتباری، ارزش حال سرمایه، هزینه بهره‌وری، فعالیت غیرسنتی، نیروی انسانی به عنوان عوامل درونی و مالیات، درجه تمرکز، تورم به عنوان عوامل بیرونی می‌باشد. مدل به روش رگرسیون چند متغیره مبتنی بر داده‌های ترکیبی برآورد گردید و نتایج نشان می‌دهد که بین متغیرهای تمرکز، هزینه بهره‌وری، توسعه بازار سهام، نقدینگی و ریسک اعتباری با سودآوری هیچ رابطه معناداری وجود ندارند و مالیات بندی، فعالیت غیر سنتی و تورم با معیار سودآوری رابطه عکس دارند. نیروی کار و برآورد ارزش حال سرمایه با سودآوری رابطه مثبت دارند.

قلی پور (۱۳۹۲) در مقاله ای با عنوان بررسی اثر عوامل درونی و بیرونی بر سودآوری بانکهای منتخب در ایران، به بررسی چگونگی اثرگذاری عوامل مختلف بر سودآوری بانک‌های ایران پرداخته است تا بدین ترتیب بتواند ضمن شناسایی مهمترین عوامل تاثیرگذار بر سودآوری بانکها در ایران، راهکارهایی جهت بهبود مدیریت عوامل درونی بانکی و بهبود کارایی بانکها نیز ارائه نماید. در این راستا وی از مدل رگرسیون چندمتغیره و روش داده‌های تابلویی استفاده نمود و مدل مدنظر را با بکارگیری اطلاعات سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۸۱ مربوط به ۱۳ بانک تخمین زد. نتایج برآورد حاکی از آن بود که از بین متغیرهای درونی قدرت وام دهی، نسبت کفایت سرمایه و ریسک نقدینگی تأثیر مثبت و اندازه بانک تأثیر منفی بر سودآوری بانکها دارند. براساس یافته های این مطالعه پیشنهاد شده است که جهت افزایش کارائی عملکرد بانکها و ارتقاء سودآوری باید درجه تمرکز صنعت بانکداری و مطالبات معوق بانکی کاهش یابد.

سید نورانی و همکاران (۱۳۹۱)، به بررسی رابطه علیت بین سرمایه بانک و سودآوری با تأکید بر جنبه نظارتی ساختار سرمایه پرداخته‌اند. در این مقاله، از دو شاخص بازده دارایی‌ها به منزله شاخص‌های سودآوری استفاده شده و دو متغیر حجم (ROA) و بازده سرمایه (ROE) سرمایه بانک و نسبت بدهی به دارایی، به منزله شاخص‌های سرمایه بانک در نظر گرفته شده است. نتایج

این پژوهش حاکی از آن است که رابطه مثبت بین اهرم‌های مالی و بازده سرمایه و همچنین بین بازده دارایی و دارایی خالص وجود دارد؛ ضمن اینکه رابطه نسبت بدهی و شاخص‌های سودآوری نیز مثبت برآورد شده است.

عیسی زاده و شاعری (۱۳۹۱)، مطالعه‌ای تحت عنوان بررسی متغیرهای مؤثر بر حاشیه سود خالص و کارایی صنعت بانکداری انجام دادند. نتایج نشان داد که هزینه‌های بالاسری، بازده دارایی، تورم و تمرکز در بازار موجب افزایش در حاشیه سود خالص و کاهش در کارایی صنعت بانکداری شده‌اند.

دارایی و مولایی (۱۳۹۰)، به مطالعه اثر متغیرهای نقدینگی، تورم، حفظ سرمایه و تولید - ناخالص داخلی بر سودآوری بانک ملت، در دوره ۱۳۸۸-۱۳۸۴ با استفاده از داده‌های ماهانه پرداخته‌اند. بر اساس نتایج این پژوهش، اگرچه متغیرهای نقدینگی و سطح نقدینگی جامعه تأثیر مثبت بر سودآوری بانک داشته است، ارتباط معناداری میان سودآوری بانک ملت بر متغیرهای تولید ناخالص داخلی، تورم و سطح سرمایه بانک برقرار نبوده است.

رستمی (۱۳۹۰)، در بررسی که در بانک کشاورزی در سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۷ با عنوان (عوامل داخلی مؤثر در سودآوری شعب بانک کشاورزی) انجام داده است، به این نتیجه رسیده است که هزینه‌های تأمین مالی، هزینه‌های نیروی انسانی، هزینه‌های مشکوک الوصول، تأثیر منفی و معنی‌دار بسیار بالایی بر سودآوری شعب بانک دارند.

ب) پیشینه خارجی

آلمازاری^۷ (۲۰۱۴) در مقاله خود با هدف مقایسه سودآوری بانک‌های عربستان سعودی و اردن به بررسی نحوه تاثیرگذاری عوامل درونی بر سودآوری بانک‌ها در این دو کشور پرداخت. نتایج نشان می‌دهد که یک رابطه مثبت و معنی‌دار بین نسبت بازده دارایی بانک‌های عربستان سعودی با متغیرهای ریسک نقدینگی، نسبت کل حقوق صاحبان سهام به دارایی‌ها و نسبت کل سرمایه‌گذاری به کل دارایی‌ها و یک رابطه منفی بین نسبت مذکور با متغیرهای اندازه بانک، نسبت هزینه به درآمد، نسبت خالص تسهیلات اعتباری به کل سپرده‌ها و نسبت خالص تسهیلات اعتباری به کل دارایی‌ها وجود دارد. به علاوه، یک ارتباط مثبت و معنی‌دار بین نسبت بازده دارایی بانک‌های اردن با متغیرهای ریسک نقدینگی، نسبت خالص تسهیلات اعتباری به کل دارایی‌ها، نسبت تسهیلات اعتباری به کل سپرده‌ها و نسبت کل حقوق صاحبان سهام به دارایی‌ها و همچنین و یک ارتباط منفی بین نسبت مذکور در اردن و متغیرهای اندازه بانک، نسبت کل سرمایه‌گذاری به کل دارایی‌ها و نسبت هزینه به درآمد مشاهده شده است.

غلامی و سلیمی^۸ (۲۰۱۴)، این مقاله هدفمند است تا ارتباط بین مدیریت ریسک اعتبار و مدیریت نقدینگی و سودآوری در سیستم‌های بانکی را مطالعه و بررسی نماید. مطابق نتایج به دست آمده، متغیرهایی مانند مدیریت نقدینگی، و مدیریت ریسک اعتباری ارتباط مهمی با سودآوری سیستم‌های بانکی داشته‌اند، که با سایر فاکتورهای داخلی مقایسه شده است. نهایتاً، مطابق نتایج، مجموعه‌ای از راه‌حل‌های عملی پیشنهاد شده است تا سودآوری بانک‌ها را افزایش دهد.

ندیم و کانوال^۹ (۲۰۱۳)، در مطالعه‌ای با تعریف سه معیار برای اندازه‌گیری سودآوری بانک‌ها به بررسی تاثیر متغیرهای کلان اقتصادی شامل نرخ تورم، تولید ناخالص داخلی و نرخ بهره بر سودآوری بانک‌های تجاری منتخب در پاکستان برای سال ۲۰۱۱-۲۰۱۰ با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی ترکیبی^{۱۰} پرداختند. متغیرهای وابسته مدل عبارتند از بازده دارایی (ROA)، بازده حقوق صاحبان سهام (ROE) و ضریب فزاینده حقوق صاحبان سهام (EM) و متغیرهای توضیحی نیز عبارتند از نرخ تورم (INF)، تولید ناخالص داخلی حقیقی (GDP) و نرخ بهره حقیقی (INT). یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد نرخ بهره

^۷ -Almazari

^۸ - Gholami & Salimi

^۹ -Nadee & Kanwal

^{۱۰} -Pooled Ordinary Least Square (POLS)

واقعی با هر سه شاخص سودآوری ROA، ROE و EM رابطه مثبت قوی دارد. تولید ناخالص داخلی واقعی بر ROA اثر مثبت و بر ROE و EM تاثیر منفی دارد. از سوی دیگر نرخ تورم، یک پیوند منفی با تمامی شاخص‌های سودآوری دارد. المومانی^{۱۱} (۲۰۱۳)، تاثیر عوامل مدیریتی را بر سودآوری بانک‌های تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار عمان طی دوره ۲۰۱۱-۲۰۰۵ مورد بررسی قرار داد. بدین منظور در مطالعه فوق متغیرهای مدیریتی شامل ویژگی‌های داخلی و قابل کنترل بانک‌های تجاری از صورت‌های مالی مثل ترازنامه و صورت سود و زیان شناسایی گردید. عوامل مدیریتی تاثیرگذار بر سودآوری در این مطالعه شامل کارایی هزینه‌ها، نقدینگی، ترکیب تجاری، ریسک اعتباری، نسبت مالکانه و اندازه بوده است. برای محاسبه سودآوری نیز از شاخص بازدهی دارایی‌ها استفاده شد. جامعه آماری این مطالعه شامل ۱۳ بانک اسلامی - تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار عمان بوده است. در مطالعه فوق جهت آزمون فرضیه‌ها از آزمون هم‌بستگی و رگرسیون خطی استفاده شده است. نتایج مطالعه فوق نشان داد که عامل اصلی اثرگذار بر سودآوری بانک‌های تجاری اردن، کارایی هزینه‌های عملیاتی است و سایر متغیرهای قابل کنترل مدیریت فاقد تاثیر و رابطه با سودآوری این بانک‌ها هستند.

آچنا و همکاران^{۱۲} (۲۰۱۲) در مطالعه خود به بررسی سودآوری صنعت بانکداری در نیجریه پرداختند. بدین منظور، سودآوری بانک‌ها براساس دو معیار نسبت بازده دارایی و حاشیه سود خالص اندازه‌گیری شد و سپس تاثیرگذاری دو دسته عوامل شامل عوامل خاص بانکی (اندازه بانک، سرمایه و ترکیب دارایی) و عوامل کلان اقتصاد (تورم، نرخ بهره و تولید ناخالص داخلی) و بر سودآوری صنعت بانکداری نیجریه در چارچوب تحلیل رگرسیونی و اطلاعات سالهای ۲۰۰۱ الی ۲۰۱۰ بررسی گردید. نتایج نشان می‌دهد که ویژگی‌های خاص بانکی و متغیرهای کلان اقتصادی در حدود ۴/۹۷ درصد تغییرات متغیر سودآوری را توضیح می‌دهد. همچنین از میان متغیرهای خاص بانکی، سرمایه و ترکیب دارایی یک رابطه مثبت و معنی‌داری و در مقابل اندازه بانک یک رابطه منفی و معناداری با سودآوری دارد. به علاوه، تمام متغیرهای اقتصاد کلان نیز رابطه منفی و معنی‌دار با حاشیه سود خالص دارند.

الونی و شیفو^{۱۳} (۲۰۱۱)، پژوهشی تحت عنوان تاثیر عوامل بخش بانکی بر سودآوری بانک‌های تجاری در کنیا انجام دادند. این مطالعه از یک رویکرد توضیحی با استفاده از داده‌های پانل برای دستیابی به اهداف استفاده کرده است. داده‌ها با استفاده از روش رگرسیون خطی چندگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد که تمام عوامل خاص بانکداری به لحاظ سودآوری تاثیر قابل توجهی داشتند، درحالی‌که هیچ‌یک از عوامل بازار تاثیر قابل توجهی را نشان ندادند.

خیزر^{۱۴} (۲۰۱۱)، در مقاله‌ای به بررسی سودآوری بانک‌های تجاری خصوصی و دولتی در پاکستان پرداخت. وی برای این منظور در ابتدا، بازدهی دارایی‌ها و بازدهی حقوق صاحبان سهام را به عنوان معیارهایی اندازه‌گیری سودآوری بانک‌ها محاسبه و سپس با استفاده از تحلیل رگرسیونی و اطلاعات سال‌های ۲۰۰۶ الی ۲۰۰۹، تاثیر عوامل اقتصاد کلان و عوامل خاص بانکی را بر این سودآوری بررسی نمود. یافته‌ها حاکی از آن است که مدیریت کارآمد دارایی و رشد اقتصادی رابطه مثبت و معنی‌داری با هر دو معیار سودآوری دارد. ریسک اعتباری بالا و جمع آوری سرمایه منجر به سودآوری (براساس بازدهی دارایی‌ها) پایین و کارایی عملیاتی منجر به سطح سودآوری (بازدهی حقوق صاحبان سهام) بالاتر می‌گردد.

صوفیان^{۱۵} (۲۰۱۱)، به بررسی عوامل موثر بر سودآوری بانک‌ها در کره پرداخت. برای این منظور وی در ابتدا سودآوری را به صورت نسبت بازده دارایی محاسبه و سپس تاثیر عواملی مانند ریسک اعتباری، سرمایه، تورم، مخارج بالاسری دولت، تولید

^{۱۱} -Almumani^{۱۲} -Uchenna et al^{۱۳} -Olweny & Shipho^{۱۴} -Khizer^{۱۵} -Sufian

ناخالص داخلی و شرایط صنعتی بر سودآوری را در چارچوب رگرسیون چند متغیره بررسی نمود. بدین ترتیب که مدل مدنظر را با استفاده از اطلاعات تابلویی ۲۵۱ بانک کره‌ای طی سال‌های ۱۹۹۲ الی ۲۰۰۳ برآورد نمود. نتایج برآورد این مدل حاکی از آن بود که ریسک اعتباری، تورم، شرایط صنعتی اثر مثبت و معنی دار و در مقابل سرمایه بانک اثر مثبت اما غیرمعنادار بر سودآوری بانک‌ها داشته‌اند. مخارج بالاسری دولت و تولید ناخالص داخلی نیز اثر منفی بر سودآوری بانک‌ها در کره داشته است.

فرضیه‌های تحقیق

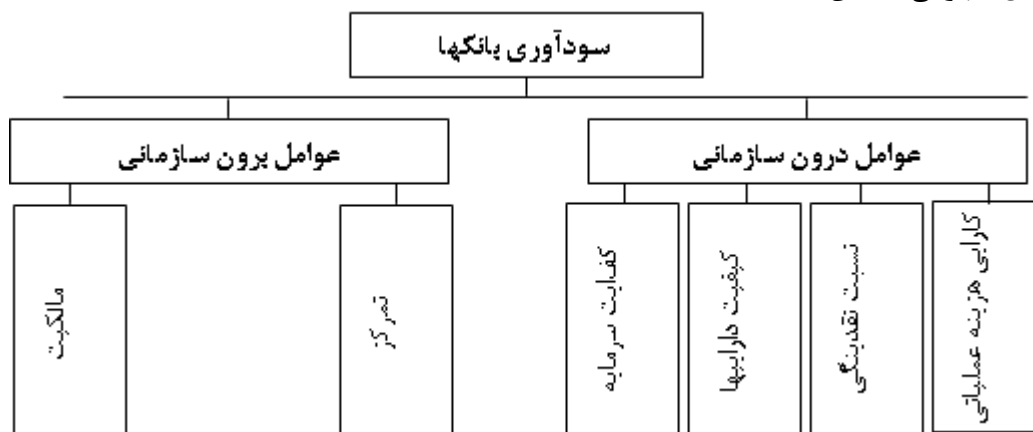
الف - فرضیه‌های اصلی

بین عوامل بخش بانکی و سودآوری بانک‌های تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.
بین ساختار بازار و سودآوری بانک‌های تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

ب - فرضیه‌های فرعی

بین کفایت سرمایه و سودآوری بانک‌های تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.
بین مدیریت نقدینگی و سودآوری بانک‌های تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.
بین تمرکز بازار و سودآوری بانک‌های تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

مدل مفهومی تحقیق

شکل (۱): مدل مفهومی تحقیق

روش تحقیق

پژوهش در هر تحقیق ابتدا باید نوع، ماهیت، اهداف تحقیق و دامنه آن معین شود تا بتوان با استفاده از قواعد و ابزار و از راه‌های معتبر به واقعیتها دستیافت (سرمه و همکاران، ۱۳۸۱). بنابراین این تحقیق از نوع تحقیقات کاربردی است. هدف تحقیق کاربردی، توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. همچنین تحقیق حاضر، از نظر روش و ماهیت از نوع تحقیق توصیفی است. و از لحاظ روش و ماهیت از نوع همبستگی است. در این تحقیق هدف، تعیین میزان هماهنگی تغییرات متغیرهاست. برای این منظور برحسب مقیاس‌های اندازه گیری متغیرها، شاخصهای مناسبی اختیار می‌شود.

جامعه آماری و روش نمونه گیری

جامعه آماری تحقیق بانک‌های تجاری ایران و قلمرو زمانی تحقیق به صورت یک دوره ۱۲ ساله از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۶ به صورت فصلی تعریف شده است. همچنین، نمونه آماری به روش حذفی و اطلاعات و داده‌های موردنیاز با استفاده از بورس اوراق بهادار تهران، نرم‌افزار ره‌آورد نوین، سایت کدال، ترازنامه و صورت سود و زیان بانک‌های مورد مطالعه، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک اطلاعاتی سری زمانی بانک مرکزی و همچنین سایت بانک‌های تجاری و بانک مرکزی جمع‌آوری گردید. نمونه انتخابی به روش سیستماتیک تصادفی با استفاده از روش کوکران انجام گرفت و تعداد ۱۲ بانک تجاری به عنوان نمونه انتخاب گردیدند.

جدول (۱): نمونه انتخابی بانک‌های تجاری

نام بانک	علامت اختصاری	نام بانک	علامت اختصاری
بانک ملت	MLT	بانک اقتصادنویین	AGN
پست بانک	POB	بانک دی	DAY
بانک پارسیان	PAN	بانک رفاه کارگران	RFH
بانک پاسارگاد	PAD	بانک سامان	SAM
بانک تجارت	TGT	بانک سرمایه	SAR
بانک کارآفرین	KRA	بانک صادرات	SAD

روش و ابزار ابزار گردآوری اطلاعات

در این تحقیق برای جمع‌آوری داده‌های موردنیاز فرضیه‌ها و همچنین مبانی نظری پژوهش، از روش کتابخانه‌ای و داده‌های تجربی استفاده شده است. همچنین ابزار تحقیق، صورت‌های مالی، یادداشت‌های همراه و گزارش‌های مالی بانک‌های مورد مطالعه بوده است. این نوع اطلاعات در سایت بورس موجود بوده و آرشیو شده است و این گونه داده‌ها از نوع داده‌های ثانویه محسوب شده و مشخصاً دارای اعتبار و روایی است. داده‌های موردنیاز از سایت سازمان بورس اوراق بهادار تهران و سامانه جامع اطلاعاتی کدال و نرم افزارهای مالی از جمله ره‌آورد نوین و تدبیر پرداز، سایت بانک مرکزی و نرم‌افزار داده‌های سری زمانی بانک مرکزی تهیه و گردآوری شدند. همچنین برای دسته‌بندی و محاسبه متغیرهای از نرم‌افزار Excell و جهت انجام آزمون‌های آماری از تکنیک خود رگرسیون برداری پانل و نرم‌افزار EvIEWS استفاده گردید.

نتایج آمار توصیفی

به منظور بررسی مشخصات عمومی متغیرها، همچنین برآورد مدل و تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها، آشنایی با آمار توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. آمار توصیفی به محاسبه پارامترهای جامعه می‌پردازد و شامل شاخص‌های مرکزی و پراکندگی جامعه و ... می‌باشد. نتایج آمار توصیفی در جدول شماره (۲) نشان داده شده است.

جدول (۲): نتایج آمار توصیفی

نمادها	متغیر	میانگین	میانه	ماکزیمم	مینیمم	انحراف معیار	چولگی
ROA _{it}	بازده دارایی‌ها	۰/۰۰۵۱	۰/۰۱۳	۰/۰۴۳	-۰/۰۹	۰/۱۲۲	۰/۱۳۱
CAR _{it}	نسبت کفایت سرمایه	۰/۱۷۶	۰/۱۳۴	۰/۶۷۹	-۰/۰۲۷	۰/۱۱۷	۰/۶۴۰
ASQ _{it}	کیفیت دارایی بانک	۰/۰۱۸	۰/۰۱۲	۰/۱۸۸	-۰/۰۴۸	۰/۰۳۱	۰/۱۲۲
CIR _{it}	کارایی هزینه عملیاتی بانک	۰/۵۵۲	۰/۵۸۱	۰/۹۳۳	۰/۰۳۰	۰/۱۸۸	۰/۲۰۴
LIQ _{it}	نسبت نقدینگی	۰/۱۲۱	۰/۱۱۲	۰/۳۲۹	۰/۰۶۵	۰/۰۶۷	۰/۱۶۷
LTD _{it}	تنوع درآمدی بانک	۰/۳۷۱	۰/۳۶۲	۰/۶۹۲	۰/۰۸۱	۰/۱۳۶	۰/۲۱۹
MKT _t	تمرکز بازار	۰/۱۱۴	۰/۱۱۱	۰/۱۴۹	۰/۰۷۸	۰/۰۲۲	۰/۴۴۰
FGN _t	ساختار مالکیت بازار خارجی	۰/۰۴۸	۰/۰۳۹	۰/۲۱۱	۰/۰۰۳	۰/۰۶۱	۰/۲۷۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

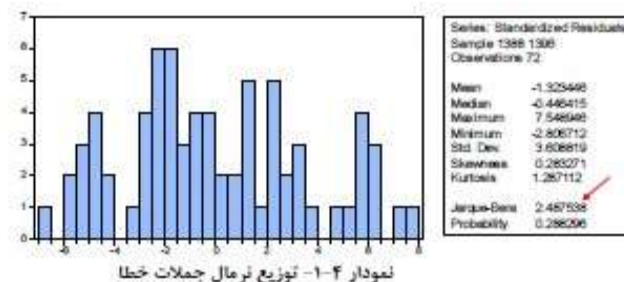
مطابق با جدول (۲) نتایج نشان می‌دهد که میانگین، میانه، انحراف معیار و چولگی بازده دارایی‌ها (سودآوری) به ترتیب برابر است با ۰/۰۰۵۱، ۰/۰۱۳، ۰/۱۲۲ و ۰/۱۳۱ می‌باشد. همچنین ماکزیمم کیفیت دارایی ۰/۱۸۸ و انحراف معیار آن ۰/۰۳۱ است که در بین متغیرهای این مطالعه کمترین انحراف معیار را به خود اختصاص دارد.

نرمال بودن جملات خطا

در هنگام استفاده از روش رگرسیون، نرمال بودن جملات پسماند در مدل برازش شده از اهمیت به سزایی برخوردار می‌باشد. یکی از آزمون‌هایی که نرمال بودن جملات پسماند را مورد آزمون قرار می‌دهد آزمون جاک-برا است؛ بنابراین در این آزمون، فرض‌های ذیل تدوین می‌شود.

H.: جملات پسماند دارای توزیع نرمال است

H₁: جملات پسماند دارای توزیع نرمال نیست

مأخذ: یافته‌های تحقیق

اگر مقادیر محاسباتی آماره جاک-برا (J-B) از مقدار بحرانی جدول کای دو بزرگ‌تر نباشد، نرمال بودن توزیع جملات پسماند رد نمی‌شود؛ اما زمانی که اندازه نمونه به میزان کافی بزرگ باشد و سایر فروض کلاسیک نیز برقرار باشند، انحراف از فرض نرمال بودن معمولاً بی‌اهمیت و پیامدهای آن ناچیز است. با توجه آماره جاک-برا (۲/۴۸۷) و سطح معناداری توزیع کای دو (۰/۲۸۸۲) که از سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر است. نتیجه گرفته می‌شود که فرضیه صفر را نمی‌توان رد کرد یعنی توزیع جملات خطای مدل نرمال می‌باشد.

جدول (۳): خلاصه نتایج برآورد ضرایب مدل

متغیر	ضرایب	انحراف معیار	آماره t	p-value
نسبت کفایت سرمایه	۰/۰۲۳	۰/۰۵۵	۴/۱۸۱***	۰/۰۰۰
کیفیت دارایی بانک	-۰/۰۷۳	۰/۰۲۳	-۴/۲۷۸**	۰/۰۰۰
کارایی هزینه عملیاتی بانک	۱/۸۱۱	۰/۴۳۸	۴/۱۳۴	۰/۰۰۰
نسبت نقدینگی	-۰/۰۶۶	۰/۰۱۷	-۳/۸۸۲**	۰/۰۰۲
تنوع درآمدی بانک	۰/۰۸۳	۰/۰۳۴	۲/۴۴۱*	۰/۰۲۶
تمرکز بازار	-۰/۸۷۹	۰/۲۴۶	-۳/۵۷۳**	۰/۰۰۵
ساختار مالکیت بازار خارجی	۰/۰۲۳	۰/۰۱۵۲	۱/۵۱۳	۰/۳۵۶
مقدار ثابت (C)	۰/۰۱۶	۰/۰۵۲	۳/۰۷۶**	۰/۰۰۹
آماره F فیشر (سطح معنیداری)	۴۴/۷۲ (۰/۰۰۰)	آماره دوربین واتسون	۱/۹۶۵۴	
ضریب تعیین	۰/۹۵	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۹۱	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج جدول شماره (۳) نشان می‌دهد که بوده، یعنی متغیرهای توضیحی ۹۱ درصد تغییرات سودآوری بانک‌های تجاری با توضیح می‌دهند اما با توجه به اینکه اضافه شدن هر تغییری به مدل افزایش می‌دهد، بهتر است به جای از تعدیل شده اتکا کنیم که برابر ۰/۹۱ است و نشان از تصریح مای مناسب مدل دارد. مقدار آماره F برابر با ۴۴/۷۲ برآورده شده است که مقدار آن بسیار بزرگ‌تر از مقدار بحرانی آن در سطح یک درصد است. لذا با اطمینان ۹۹ درصد فرضیه صفر مبنی بر بی‌معنی بودن مدل با قدرت رد شده و این مدل حداقل در سطح ۹۹ درصد قابل استناد و معنی‌دار است و معناداری کل مدل برآورد شده به‌طور کامل تأیید می‌کند. آماره دوربین-واتسون در مدل ۱/۹۶۵۴ تخمین زده شده است. با مقایسه با مقدار بحرانی مشخص می‌گردد که بین اجزای اخلاقی این معادله خورد همبستگی وجود ندارد در یک جزء اخلاقی جزء اخلاقی دیگر را تحت تأثیر قرار نداده و مدل از این نظر کاملاً مستند و قابل اعتماد است. نتایج آزمون نسبت واریانس نشان می‌دهد که فرض صفر مبنی بر ناهمسان بودن واریانس اجزای اخلاقی مدل با احتمال ۰/۰۰۱ درصد پذیرفته نمی‌شود. همچنین آماره آزمون جاک-برا - برابر ۲/۴۸۷۵ و فرضیه صفر مبنی بر نرمال بودن اجزای اخلاقی مدل با احتمال ۹۵ درصد رد می‌شود. آزمون جاک-برا « (۲/۴۸۷۵) بر روی اجزای اخلاقی رگرسیون نیز نرمال بودن اجزای اخلاقی را تأیید می‌کند نمودار (۱) این یافته نشان می‌دهد که درصد بالایی از

متغیر وابسته توسط متغیرهای توضیحی مدل توضیح داده می‌شود که این مطلب نشان‌دهنده انتخاب درست متغیرهای مستقل مدل می‌باشد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که با توجه به مقدار آماره دوربین واتسون $1/96$ که نزدیک 2 می‌باشد، همبستگی سریالی بین جملات خطا در مدل وجود ندارد. مقدار آماره F برابر $44/72$ و سطح معنی‌دار بودن آن $(0/000)$ که از سطح خطای پذیرفته‌شده $0/05$ کمتر است لذا آزمون F معنادار است و مدل از اعتبار کافی برخوردار می‌باشد.

آزمون فرضیه فرعی یک

بین کفایت سرمایه و سودآوری بانکهای تجاری در ایران رابطه معنادار وجود دارد. بر اساس رابطه مذکور، فرضیه صفر بیانگر عدم وجود ارتباط معنی‌دار بین کفایت سرمایه و سودآوری بانکهای تجاری در ایران و فرضیه مقابل آن وجود ارتباط معنی‌دار بین کفایت سرمایه و سودآوری بانکهای پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. بر اساس نتایج برآورد مدل (۲)، بررسی فرضیه دوم بر اساس آزمون t به شرح جدول شماره (۴) است.

جدول (۴): آزمون فرضیه فرعی اول بر اساس آزمون t برای بانکهای تجاری

فرضیه	آماره t	سطح احتمال	نتیجه آزمون
فرضیه صفر: عدم وجود رابطه معنی‌دار بین کفایت سرمایه و سودآوری بانکهای تجاری در ایران	$4/188$	$0/000$	رابطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. یعنی فرضیه صفر رد و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود.

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به نتایج نشان داده شده در جدول (۴) سطح معنادار بودن نسبت کفایت سرمایه $0/000$ که از سطح خطای پذیرفته‌شده $0/05$ کمتر است. لذا رابطه بین بازده دارایی‌ها به عنوان شاخصی از سودآوری بانکهای تجاری و نسبت کفایت سرمایه معنادار است. افزایش یا کاهش نسبت کفایت سرمایه باعث افزایش یا کاهش سودآوری بانکهای تجاری در ایران می‌شود؛ به عبارت دیگر رابطه بین سودآوری بانکهای تجاری و نسبت کفایت سرمایه مثبت (مستقیم) است. این نتایج با یافته‌های مطالعات قلی‌پور (۱۳۹۲)، انصاری و کمال الدینی (۱۳۹۷)، همخوانی دارد.

آزمون فرضیه دوم فرعی

در این تحقیق فرضیه دوم فرعی به صورت ارتباط بین مدیریت نقدینگی و سودآوری بانکهای تجاری در ایران تعریف شده است. لذا برای آزمون این فرضیه، فرضیه صفر و فرضیه مقابل به صورت زیر می‌باشد: بر اساس رابطه مذکور، فرضیه صفر بیانگر عدم وجود ارتباط معنی‌دار بین نقدینگی و سودآوری بانکهای تجاری در ایران و فرضیه مقابل آن وجود ارتباط معنی‌دار بین نقدینگی و سودآوری بانکهای پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. بر اساس نتایج برآورد مدل (۲)، بررسی فرضیه دوم بر اساس آزمون t به شرح جدول (۵) است.

جدول (۵): آزمون فرضیه دوم بر اساس آزمون t برای بانکهای تجاری

فرضیه	آماره t	ارزش احتمال	نتیجه آزمون
فرضیه صفر: عدم وجود رابطه معنی‌دار بین نقدینگی و سودآوری بانکهای تجاری در ایران	$-3/882$	$0/002$	رابطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. یعنی فرضیه صفر رد و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود.

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به نتایج نشان داده‌شده در جدول (۵)، سطح معنادار بودن مدیریت نقدینگی $0/002$ که از سطح خطای پذیرفته‌شده $0/05$ کمتر است. لذا رابطه بین سودآوری بانکهای تجاری و مدیریت نقدینگی معنادار است. رابطه بین مدیریت نقدینگی و سودآوری بانکهای تجاری منفی (غیرمستقیم) است. افزایش یا کاهش مدیریت نقدینگی باعث کاهش یا افزایش سودآوری

بانک‌های تجاری در ایران می‌شود. این نتایج با یافته‌های مطالعات رستگار ابرقویی و همکاران (۱۳۹۲)، قلی پور (۱۳۹۲)، دارابی و مولایی (۱۳۹۰)، فرامرزی پارسا و صدری (۱۳۹۵)، غلامی و سلیمی (۲۰۱۴) همخوانی دارد.

آزمون فرضیه سوم فرعی

بین تمرکز بازار و سودآوری بانک‌های تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد. بر اساس رابطه مذکور، فرضیه صفر بیانگر عدم وجود ارتباط معنی‌دار بین تمرکز بازار و سودآوری بانک‌های تجاری در ایران و فرضیه مقابل آن وجود ارتباط معنی‌دار بین تمرکز بازار و سودآوری بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. بر اساس نتایج برآورد مدل (۲)، بررسی فرضیه سوم بر اساس آزمون t به شرح جدول (۶) است.

جدول (۶): آزمون فرضیه سوم بر اساس آزمون t برای بانک‌های تجاری

فرضیه	آماره t	ارزش احتمال	نتیجه آزمون
فرضیه صفر: عدم وجود رابطه معنی‌دار بین تمرکز بازار و سودآوری بانک‌های تجاری در ایران	-۳/۵۷۳	۰/۰۰۵	رابطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. یعنی فرضیه صفر رد و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود.

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بر اساس جدول ۶ ضریب متغیر تمرکز بازار ۰/۸۷۱- و آماره t ۳/۵۷۳- و سطح معناداری ۰/۰۰۵ که از سطح خطای ۰/۰۵ کمتر است و این بدین معنا است که ضریب متغیر تمرکز بازار از لحاظ آماری معنادار است. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده رابطه بین تمرکز بازار و سودآوری منفی است. اگر تمرکز بازار بانک‌ها افزایش یا کاهش یابد، سودآوری بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران کاهش یا افزایش می‌یابد. این نتایج با یافته‌های مطالعات رستگار ابرقویی و همکاران (۱۳۹۲)، عیسی زاده و شاعری (۱۳۹۱)، همخوانی دارد.

آزمون فرضیه اصلی یک

بین عوامل بخش بانکی و سودآوری بانک‌های تجاری پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد. بر اساس رابطه مذکور، فرضیه صفر بیانگر عدم وجود ارتباط معنی‌دار بین عوامل بخش بانکی و سودآوری بانک‌های تجاری در ایران و فرضیه مقابل آن وجود ارتباط معنی‌دار بین عوامل بخش بانکی و سودآوری بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. بر اساس نتایج برآورد مدل، بررسی فرضیه سوم بر اساس آزمون t به شرح جدول (۷) است.

جدول (۷): آزمون فرضیه اصلی ۱ بر اساس آزمون t و سطح معناداری برای بانک‌های تجاری

آزمون	متغیر	آماره t	p-value	نتیجه
فرضیه صفر: عدم وجود رابطه معنی‌دار بین عوامل بخش بانکی و سودآوری بانک‌های تجاری در ایران	نسبت کفایت سرمایه	۴/۱۸۱***	۰/۰۰۰	رابطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. یعنی فرضیه صفر رد و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود.
	کیفیت دارایی بانک	۴/۲۷۸**	۰/۰۰۰	رابطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. یعنی فرضیه صفر رد و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود.
	کارایی هزینه عملیاتی بانک	-۱/۴۲۱	۰/۲۹۶	رابطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد. یعنی فرضیه صفر پذیرفته و فرضیه مقابل رد می‌شود.

نسبت نقدینگی	$-3/882^{**}$	۰/۰۰۲	رابطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی دار نمی باشد. یعنی فرضیه صفر رد و فرضیه مقابل پذیرفته می شود.
تنوع درآمدی بانک	$2/441^*$	۰/۰۳۶	رابطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی دار نمی باشد. یعنی فرضیه صفر رد و فرضیه مقابل پذیرفته می شود.

مأخذ: یافته های تحقیق

بر اساس جدول (۷) به جز کارایی هزینه عملیات بانک، بقیه متغیرها از لحاظ آماری معنادار هستند. این یافته ها نشان می دهند که رابطه ی معناداری بین متغیرهای مخصوص بانک و سودآوری بانک های پذیرفته در بورس اوراق بهادار وجود دارد. این نتایج حاکی از پذیرش فرضیه اصلی ۱ تحقیق می باشد. این نتایج با یافته های مطالعات خیزر (۲۰۱۱)، الونی و شیفو (۲۰۱۱)، المومانی (۲۰۱۳)، دارابی و مولایی (۱۳۹۰)، قلی پور (۱۳۹۲)، نجفی شریعت زاده و همکاران (۱۳۹۵)، همخوانی دارد.

آزمون فرضیه اصلی دوم

بین ساختار بازار و سودآوری بانک های تجاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد. بر اساس رابطه مذکور، فرضیه صفر بیانگر عدم وجود ارتباط معنی دار بین ساختار و سودآوری بانک های تجاری در ایران و فرضیه مقابل آن وجود ارتباط معنی دار بین ساختار بازار و سودآوری بانک های تجاری در ایران است. بر اساس نتایج برآورد مدل (۲)، بررسی فرضیه اصلی ۲ بر اساس آزمون t به شرح جدول (۸) است.

جدول (۸): آزمون فرضیه اصلی ۲ بر اساس آزمون t و سطح معناداری برای بانک های تجاری

آزمون	متغیر	آماره t	p-value	نتیجه
فرضیه صفر: عدم وجود رابطه معنی دار بین ساختار بازار و سودآوری بانک های تجاری در ایران	تمرکز بازار	۴/۱۸۱	۰/۰۰۵	رابطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی دار نمی باشد. یعنی فرضیه صفر رد و فرضیه مقابل پذیرفته می شود.
	ساختار مالکیت بازار خارجی	۱/۵۱۳	۰/۳۵۶	رابطه در سطح اطمینان ۹۵ درصد از لحاظ آماری معنی دار می باشد. یعنی فرضیه صفر پذیرفته و فرضیه مقابل رد می شود.

مأخذ: یافته های تحقیق

نتایج به دست آمده در جدول (۸) نشان می دهد که سطح معناداری ضریب به دست آمده از ساختار مالکیت بازار خارجی ۰/۳۶۵ که از سطح خطای پیش بینی شده ۰/۰۵ بیشتر است. لذا، این ضریب از لحاظ آماری معنادار نیست؛ اما سطح معنی دار بودن ضریب تمرکز بازار ۰/۰۰۵ که از سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر است، بنابراین از لحاظ آماری معنادار است. با توجه به سطح معناداری تمرکز بازار و عدم معناداری ساختار مالکیت خارجی نمی توان فرضیه اصلی ۲ را پذیرفت. این نتایج با یافته های مطالعات ملاحسن پور (۱۳۹۴)، نبی زاده (۱۳۹۷)، همخوانی دارد.

پیشنهادهای کاربردی

فرضیه اصلی ۱

با توجه به آن که عوامل بخش بانکی مؤثر بر سودآوری بانک های تجاری ایران، سرعت تعدیل و یا به عبارت دیگر سرعت حرکت به سمت تعادل بلندمدت به کندی صورت می گیرد لذا لازم است به آثار و نتایج زیان بار شوک های منفی وارده به بانک های تجاری توجه شود. بر این اساس توصیه می گردد که دولت در تعیین سیاست ها و به خصوص سیاست های کلان اقتصادی بسیار

دقت نموده و از اتخاذ سیاست‌های شتاب‌زده و کارشناسی نشده خودداری نماید چراکه با توجه به سرعت تعدیل پائین الگوی فوق اتخاذ چنین سیاست‌هایی برای بانک‌های تجاری ایران طی دوره بلندمدت تبعات زیان‌بار و غیرقابل جبرانی را به همراه خواهد داشت.

فرضیه اصلی ۲

- به بانک مرکزی و مقامات پولی کشور توصیه می‌شود که در مقاطع زمانی منظم به سنجش میزان رقابت در صنعت بانکداری اقدام نمایند و در هنگام اعمال سیاست‌های پولی متفاوت از هماهنگی این سیاست‌ها با ساختار بازار بانکداری کشور اطمینان حاصل نمایند.

فرضیه فرعی ۱:

- افزایش سرمایه اصلی بانکها با حفظ ارزش سهم، سهامداران در جهت تقویت معقول نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی‌ها و افزایش نسبت کفایت سرمایه مورد توجه اعضای هیات مدیره بانکها و مدیریت آنها قرار بگیرد.

- امروزه نسبت کفایت سرمایه بعنوان یک معیار ارزیابی برای اعتبار بانکها در مراجع پولی و مالی بین لمللی است و بانکهای ایرانی بواسطه پایین بودن درصد این نسبت از اعتبار کافی جهت انجام معاملات بین المللی برخوردار نیستند. برنامه ریزی برای تقویت این شاخص در جهت دستیابی به درآمدهای ناشی از کارمزد معاملات خارجی حایز اهمیت است.

- اعطای اعتبار کوتاه مدت و تضمین و پذیرش تعهدات زیر یکسال، اخذ کافی و سهیل الوصول به ویژه وثائقی مانند؛ انواع سپرده های ریالی، ارزی، اموال غیرمنقول مانند املاک مسکونی که بر اساس آیین نامه کفایت سرمایه بانک مرکزی دارای ضریب ریسک کمتری می باشد می توانند نسبت کفایت سرمایه را تقویت کند.

فرضیه فرعی ۲:

- با توجه به اینکه رابطه مدیریت نقدینگی و سودآوری بانکها مطابق بررسی آزمون به عمل آمده معنادار و منفی می باشد، بنابراین بکارگیری منابع و دارایی‌های که بیشترین درآمد را با رعایت ریسک مربوطه دارا می باشد بسیار با اهمیت است. از طرفی دیگر نگهداری بیش از حد متعارف نقدینگی به دلیل پرداخت هزینه بالای عملیاتی، اداری، پرسنلی سبد هزینه های بانک را افزایش می دهد.

- اگرچه در سالهای اخیر با توسعه خدمات بانکداری الکترونیکی مبادله وجه نقد در بازار بسیار کمتر از زمانهای قبل بوده، و بانکها در زمینه نگهداری وجه نقد اعمال مدیریت نموده اند، اما همچنان نسبت وجه نقد (قسمتی از نقدینگی بانک ها) به سپرده ها در قیاس با سایر کشورها بالاتر می باشد. از جمله عواملی که مدیریت بر نقدینگی را طی یک دوره مالی برای بانکها دچار مشکل نموده است، و در چند سال گذشته بانک ها را با کمبود نقدینگی مواجه ساخته است، تسهیلات تکلیفی است که از طرف دولت ابلاغ و اعطای آن بدون توجه به میزان منابع بانک با مقررات ساده تری بخصوص در مناطق و شهرستانها پرداخت می شود. بدیهی است مداخله دولت نه تنها قدرت اعمال مدیریت را از مدیران بانکها برای تعادل بین منابع و مصارف سلب نموده است، بلکه بگونه ای موجب تضییع حقوق سهامداران و سپرده گذاران شده است.

فرضیه فرعی ۳:

- به سرمایه گذاران پیشنهاد می شود هنگام اتخاذ تصمیمات سرمایه گذاری خود، توجه لازم به تمرکز بازار و تاثیر آن بر سودآوری بانک های تجاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران داشته باشند.

- پیشنهاد می شود برخی بانک های خصوصی در یکدیگر ادغام شده و برای ارتقای توان خود، در ابعاد سهم بازار و فعالیت های ارزی و بین المللی توسعه یابند.

منابع

۱. احمدزاده فرد، محمد حسن، غلامی کرین، محمود، تقوی، علی، صادقی، امیر (۱۳۹۷)، تأثیر راهبردگرایی بر عملکرد کسب و کار با میانجی‌گری قابلیت‌های بازاریابی؛ مطالعه موردی: شعبه‌های بانک مهر اقتصاد استان اصفهان، مجله علمی - پژوهشی تحقیقات بازاریابی نوین، دوره ۸، شماره ۲
۲. انصاری، زمیفر، کمال الدینی، فاطمه (۱۳۹۷)، بررسی نقش کفایت سرمایه بر سودآوری بانکهای خصوصی، سومین کنفرانس بین‌المللی حسابداری، مدیریت و نوآوری در کسب و کار، کرج، دانشگاه جامع علمی کاربردی سازمان همیاری شهرداری ها
۳. پور حکاک، علیرضا (۱۳۹۵)، تأثیر ریسک‌های محیطی اقتصاد و فاکتورهای عملکردی بانک بر سودآوری شعب منتخب بانک ملی استان یزد، فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری، دوره ۲، شماره ۲، ص ۱۳۱-۱۱۸
۴. دارابی، رویا، مولایی، علی (۱۳۹۰)، تأثیر متغیرهای نقدینگی تورم حفظ سرمایه و تولید ناخالص داخلی بر سودآوری بانک ملت، مجله دانش مالی تحلیل اوراق بهادار، دوره ۴، شماره ۲، ص ۱۸۲-۱۳۹.
۵. رستگار ابرقویی، اکرم، علوی راد، عباس، دانشمند شیرازی، حسین (۱۳۹۲)، تأثیر تورم بر سودآوری بانکها مطالعه موردی بانکهای پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، دومین همایش ملی توسعه پایدار در مناطق خشک و نیمه‌خشک، ابرکوه، ایران.
۶. رستمی، فریبا (۱۳۹۰)، بررسی عوامل داخلی بر سودآوری شعب بانک کشاورزی مطالعه موردی: استان کردستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، ص ۱۹
۷. سیدنورانی، سیدمحمود رضا، امیری، حسین، محمدیان، عادل (۱۳۹۱)، رابطه علیت بین سرمایه بانک و سودآوری؛ با تأکید بر جنبه نظارتی ساختار سرمایه، فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهشهای رشد و توسعه اقتصادی، دوم، سال شماره ششم
۸. عیسی زاده، سعید، شاعری، زینب (۱۳۹۱)، بررسی تأثیر حاشیه سود بانکی بر کارایی صنعت بانکداری (مطالعه موردی: کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا)، بیست و دومین همایش سالانه سیاست‌های پولی و ارزی، تهران، پژوهشکده پولی و بانکی، ص ۳۷-۵۰.
۹. فرامرزی پارسا، هادی و پروین صدری، ۱۳۹۵، رابطه مدیریت نقدینگی با سودآوری بانک های تجاری (مورد مطالعه بانک پاسارگاد)، چهارمین کنفرانس بین‌المللی پژوهشهای کاربردی در مدیریت و حسابداری، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، ص ۱۲
۱۰. قلی‌پور، علیرضا (۱۳۹۲)، بررسی اثر عوامل درونی و بیرونی بر سودآوری بانکهای منتخب در ایران» نخستین اجلاس ملی توسعه مدیریت پولی و بانکی (تحول در مدیریت نظام بانکی، گامی به‌سوی حماسه اقتصادی، مرکز همایش‌های بین‌المللی صداوسیما، صص ۱۷-۲۷.
۱۱. ملاحسن‌پور، ندا (۱۳۹۴)، تأثیر سیاست‌های پولی و مالی و ساختار بازار بر توسعه مالی بازار سهام، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده اقتصاد و حسابداری
۱۲. مهر آرا، محسن، توکلیان، حسن، رحمانی، عطاله، (۱۳۹۵) نقش نوسانات اقتصادی بر تسهیلات اعطایی بانک‌ها از کانال سرمایه اضافی بانک، فصلنامه اقتصاد مالی، مقاله ۱، دوره ۱۰، شماره ۳۷

۱۳. نبی زاده، فرناز (۱۳۹۷)، بررسی ارتباط بین ساختار بازار، انتخاب استراتژیک و عملکرد مالی بانک، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس، دانشکده علوم انسانی
۱۴. نجفی شریعت زاده، ایرج، شعبان زاده، مهدی، زمردیان، غلامرضا (۱۳۹۵)، بررسی مولفه های موثر بر سودآوری بانکهای تجاری ایران با استفاده از الگوی پنل ARDL، مجله مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار، شماره ۲۹

۱. Aburime, U.T. (۲۰۰۶), "Impact of Ownership Structure on Bank Profitability in Nigeria, the Department of Banking and Finance", Faculty of Business Administration, University of Nigeria.
۲. Almazari, A.A. (۲۰۱۴), "Impact of Internal Factors on Bank Profitability: Comparative Study between Saudi Arabia and Jordan, Journal of Applied Finance & Banking", ۴(۱), ۱۲۵-۱۴۹
۳. Almunani, M.A. (۲۰۱۳). Impact of Managerial Factors on Commercial Bank Profitability: Empirical Evidence from Jordan, International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences, ۳(۳), ۲۹۸-۳۱۰.
۴. Flamini, V., McDonald, C. & Schumacher, L. (۲۰۰۹). The Determinants of Commercial Bank Profitability in Sub-Saharan Africa. WP/۰۹/۱۵. [Online]. January ۲۰۰۹.
۵. García-Herrero, Alicia and Gavila, Sergio and Santabárbara, Daniel, (۲۰۰۹), "What Explains the Low Profitability of Chinese Banks?", Banco de Espana, Working Paper. ۳(۵), ۲۹
۶. Gholami, A & Salimi, Y, (۲۰۱۴) Investigate the relationship between credit risk management and liquidity management and the profitability in banking sector, Journal of Research in Business & Accounting, ۲(۳), ۴۹-۵۶
۷. Khizer, Ali (۲۰۱۱), "Bank-Specific and Macroeconomic Indicators of Profitability - Empirical Evidence from the Commercial Banks of Pakistan", International Journal of Business and Social Science, ۲, (۶), ۳۲۱-۳۴۵
۸. Nadeem, M & Kanwal, S., (۲۰۱۳), "The Impact of Macroeconomic Variables on The Profitability of Listed Commercial Banks in Pakistan", European Journal of Business and Social Sciences, ۲(۹), ۱۸۶-۲۰۱
۹. Olweny, T., & Shipho, T. M. (۲۰۱۱). Effects of banking sectoral factors on the profitability of commercial banks in Kenya. Economics and Finance Review, ۱(۵), ۱-۳۰.
۱۰. Sufian, F. (۲۰۱۱), "Profitability of the Korean Banking Sector: Panel Evidence on Bank Specific and Macroeconomic Determinants". Journal of Economics and Management, ۷(۱), ۴۳ - ۷۲.
۱۱. Uchenna, A., W. et al (۲۰۱۲), "Determinants of Banking Industry Profitability in Nigeria: A Bank-Specific and Macroeconomic Characteristics Analysis", Elixir Finance, ۴۵(۳), ۷۷۱۴-۷۷۱۹